

Základní výzkum a průmysl v České republice

Ludvík kunz

Vztah mezi výzkumem - zejména tím, který je označován jako „základní“ - a průmyslem je v našich končinách periodicky předmětem pozornosti již řadu desetiletí. Od šedesátých let minulého století se pravidelně opakovala období, kdy byl na výzkumné instituce orientované na základní výzkum vytvářen tlak na příklon k aplikacím v průmyslu. Byla vystavována společenská objednávka na aktivity, které před rokem 1990 měly za cíl „dohnat a předejít“, v posledních dvou dekadách zase „zvýšit mezinárodní konkurenceschopnost ČR.“

Nejnovější návod, kterak řešit vztah výzkumu a průmyslu s výhledem do roku 2020, je obsažen v dokumentu Aktualizace Národní politiky VaVaI. Hlavní cíl: vytvořit kvalitní podmínky pro tvorbu nových poznatků a jejich využívání v inovacích. Dokument je rozdělen do čtyř částí:

1. zajištění kvalitních lidských zdrojů,
2. vytváření prostředí pro efektivní šíření a využívání znalostí,
3. zvyšování inovační výkonnosti podniků,
4. zlepšení koordinace systému řízení v ČR.

Bod 1: Je zřejmý. Čím vzdělanější a motivovanější pracovníci, tím lepší základní výzkum i výroba v průmyslu. Problémem ovšem je, že kvalita studentů vysokých škol, zejména technického zaměření, upadá. Počet absolventů technických oborů klesá, počet absolventů „soft“ oborů trvale roste. V současnosti není náznak na zlepšení.

Bod 2: Je otázkou, zda současná cesta, vedoucí přes nejruznější dotační projekty na různá inovační centra a inkubátory, které hrdě hlásají, že tvoří firmy, které mění svět, je ta pravá. Ve zdravém prostředí je spolupráce mezi firmami a výzkumem přirozená pro obě strany. Pokud má spolupráce fungovat, musí vycházet především ze zájmu obou stran, ovšem s větším důrazem na podniky. Hlavním cílem základního výzkumu je rozšiřovat obecné poznání, které posléze může být využito i komerčně.

Bod 3: Zvyšování výkonnosti podniků je věcí podniků samotných. Není třeba přesvědčovat dobré průmyslníky, že „věda dělá z peněz znalosti a inovace dělají ze znalostí peníze“. Firmy nemají opravdový zájem na soustavném základním výzkumu, pokud se to v dohledném horizontu neprojeví na jejich úspěšnosti na trhu. Pokud zájem o řešení problémů mají, samy vyhledávají kontakty na vědecká pracoviště a tím zpětně provokují vědce. Je ovšem nutné, aby vědecké týmy, řešící danou problematiku, byly dlouhodobě etablované a aby firmy s nimi měly konkrétní dobré zkušenosti.

Bod 4: Současný systém řízení, podpory a financování vědy zdaleka nevyhovuje, protože

- kvalitní základní výzkum potřebuje klid a dlouhodobé horizonty. Účelová podpora grantovými agenturami by měla být pouze „třešnička na dortu“ pro podporu skutečně nejlepších projektů. V podmínkách ČR se kyvadlo nenormálně vychýlilo od institucionálně podporovaného výzkumu k výzkumu účelovému,
- aplikovaný výzkum v podnicích v ČR se téměř vytratil. Resortní výzkumné ústavy byly vesměs zrušeny, firmy zaměřené na montáž a masovou produkci příliš výzkumu

nepotřebují. Aplikovaný výzkum a zejména průmyslový vývoj nese silné znaky konkurence mezi podniky a nelze očekávat jeho otevřenost (a tudíž oprávněnost podpory z veřejných zdrojů),

- výzkumná pracoviště, která by měla být zaměřena na základní výzkum, často suplují aplikovaný výzkum pro podniky. Základní a aplikovaný výzkum jsou nutně úzce spjaty. Pouze za předpokladu, že budou v oblasti základního výzkumu existovat kvalitní a hlavně dlouhodobě stabilní výzkumné týmy s experimentálním vybavením, které si průmyslové podniky ze zřejmých důvodů nemohou dovolit, a bude-li existovat přímá spolupráce, mohou se nové poznatky úspěšně a rychle promítat do průmyslu,
- rozhodujícím faktorem jsou finanční prostředky a jejich rozdělování. Nutně je třeba změnit současný systém hodnocení výsledků na systém hodnotící instituce. Ten pak může být podkladem pro rozdělování financí. Současný bodový systém hodnocení výsledků VaVaI je naprosto nevhodný. Vyhovuje byrokracii, nevyhovuje vědě. Hodnocení vědeckého výkonu, ale také spolupráce s průmyslem by měla být realizována na bázi celých institucí, na mezinárodní úrovni a systémem peer review.